

CÂTEVA CONSIDERAȚII PRIVIND VIAȚA ȘI ACTIVITATEA LUI IOAN IRINEU MIHĂLCESCU

„Calvarul Mântuitorului ne-a deschis tuturor porțile raiului, dar cu condiția ca puterea credinței și roada faptelor izvorâte din ea să fie singurele podoabe ale sufletului nostru”¹.

Liliana CIOBOTARU

Irineu Mihălcescu a fost o personalitate proeminentă a teologiei ortodoxe române din vremea sa, un capitol aparte, fiind unul dintre cei mai mari dogmatişti ai Bisericii Ortodoxe Române. Irineu (din botez Ioan) Mihălcescu s-a născut la data de 24 aprilie 1874. A fost al șaselea copil din cei zece ai preotului Ioan, din satul de munte Valea Viei, comuna Pătârlagele, județul Buzău.

Din școala satului, elevul Ioan Mihălcescu trece la gimnaziul din Buzău, unde urmează două clase în perioada anilor 1887-1889. Acesta a ajuns la Buzău într-un moment de adevărată renaștere culturală. În anul școlar 1887-1888, la Gimnaziul din Buzău s-a înscris un număr record de elevi. Printre colegii lui se numără figuri ilustre ale culturii și științei românești, pe care îi putem numi ca făcând parte dintr-o generație de aur a vremii respective. La sala Moldavia, din Buzău, gazda a numeroase spectacole de teatru, își vor face ucenicia mulți elevi ai gimnaziului din localitate. Unul dintre colegii lui Ioan Mihălcescu, Aristide N. Demetriade (1872-1930), viitorul mare actor, se va afirma ca sufleur și figurant încă de pe băncile școlii. În aceeași perioadă, premiantul clasei a IV-a a gimnaziului din Buzău s-a dovedit a fi viitorul savant, filozof, psiholog și logician, doctor în medicină Nicolae Vaschide². Coleg de clasă cu Ioan Mihălcescu a fost și Constantin I. Parhon, celebru om de știință, medic endocrinolog și neuropsihiatru, creatorul școlii românești de endocrinologie și unul din fondatorii ei pe plan mondial. În cei doi ani de gimnaziu, elevul Ioan Mihălcescu a dovedit o înclinație aparte spre disciplinele umaniste și limbile clasice, latina și elena. Câțiva ani mai târziu va șoca

¹ Fragment din *Pastorală de Paști* a mitropolitului Irineu Mihălcescu, din 13.04.1941.

² Mădălina Oprea, *Nicolae Vaschide văzut de Daniel Cluzel (6/19 dec. 1874-13 oct. 1907)*, în *Mousaios*, vol. XII, Buzău, 2007, p. 239.

auditoriu vorbind ore în șir în limba lui Homer. Linia aceasta nu era însă de vocație proprie, acesta își schimbă traiectoria școlară și intră la Seminarul din Buzău unde urmează cursurile timp de doi ani (1889-1891). La Seminarul „Chesarie Episcop”, aflat la câteva sute de metri distanță de gimnaziu își începea „cariera” cel care va fi supranumit „apostol al științei teologice românești”³ sau „far al științei dumnezeiești în biserica noastră”⁴.

După cei doi ani de cursuri frecvențați la Seminarul din Buzău, timp în care inteligența lui extraordinară i-a uimit pe profesori, preotul din Valea Viei a decis să-și trimită fiul la Seminarul Central din București, școala care împreună cu colegiul *Sfântul Sava*, a dat în mare parte elita intelectuală și științifică a poporului român. Seminarul Central din București pe care l-a urmat în perioada anilor 1891-1895, i-a adus mari satisfacții. Cunoștințele acumulate de la dascălii buzoieni, în special la limbile clasice, i-au permis să dea „lecții”, la propriu și la figurat, colegilor săi bucureșteni. Încă din clasa a VIII-a, datorită cunoștințelor sale și referințelor profesorilor, elevul Ioan Mihălcescu a fost numit preparator de limba greacă la Seminarul Central (1894-1900). Era prima recunoaștere a unei inteligențe tenace și răzbătătoare.

Ioan Mihălcescu și-a continuat pregătirea la Facultatea de Teologie din București (1895-1899), reușind să se impună în fața elitei culturale a capitalei cu lucrarea „Istoria Bisericii Române de la 1800 la 1850 și a literaturii teologice din această epocă”, încununată cu premiul Universității din București, fiind un model de studiu comparat. În paralel, a audiat și cursurile de filosofie susținute de Titu Maiorescu și Dumitrescu-Iași, la București. În luna iunie 1899, studentul Ioan Mihălcescu, și-a încheiat studiile teologice cu o lucrare de licență care l-a făcut de pe atunci celebru și care va reflecta personalitatea viitoare a tânărului teolog: „Sinodul al III-lea Ecumenic din Efes”. Iată ce mărturisește autorul însuși în prefața acestei lucrări, ediția a II-a: „Se cade, dar, acum când se împlinesc 1500 de ani de la săvârșirea acestui însemnat eveniment din Istoria Bisericii, să ne amintim cu evlavie de al III-lea Sinod ecumenic și să cinstim memoria celor 187 Sfinți Părinți care au luat parte la el și au luptat cu râvnă dumnezeiască, pentru apărarea dreptei credințe și au asigurat triumful ei asupra rătăcirii nestoriene”⁵.

Fostul său student Nichifor Crainic, în volumul omagial dedicat ieșirii la pensie consemnează laudativ: “Teza de licență spre Sinodul III ecumenic, retipărit ulterior, e o lucrare istorică și dogmatică deopotrivă, care vedește de la

³ Patriarh-Locotenent Justinian, *Cuvântare la înmormântarea mitropolitului Irineu Mihălcescu*, în *Biserica Ortodoxă Română*, an LXVI, nr. 3-4, 1948, p. 181.

⁴ Nicolae Chițescu, *Cuvântare la înmormântarea mitropolitului Irineu Mihălcescu*, *op. cit.*, p. 185.

⁵ Ioan Mihălcescu, *Sinodul al III-lea Ecumenic din Efes (431)*, ediția a II-a, București, 1931, p. 4.

început o seriozitate științifică puțin obișnuită la noi. Autorul merge direct la izvoarele de mână întâia ale chestiunii, despicându-i cu o remarcabilă siguranță de sine sensul dogmatic și situându-o cu o suverană claritate în împrejurările istorice care i-au dat naștere”⁶.

După absolvirea facultății, a fost pentru o scurtă perioadă secretar al Internatului Teologic din București (1900-1901)⁷.

După răsunetul pe care l-au avut în epocă, teza de licență și lucrarea premiată, lumea teologică românească a recomandat continuarea studiilor la una din marile universități europene.

Cu sprijinul episcopului Gherasim Timiș, obține o bursă pentru a-și face studiile de specialitate la universitățile din străinătate, urmând Facultatea de Teologie și Filozofie din Berlin și Leipzig (1901-1904), unde a aprofundat studiul filosofiei și al teologiei sistematice, participând la cursurile renumiților profesori Paulsen, Kaftan, Simmel, Heinze și alții. În mod deosebit, la Berlin, a participat la lucrările colegiului pentru „studiul confesiunilor comparate“, condus de renumitul patrolog Adolf Harnack⁸. În ciuda celebrității acestui teolog, Ioan Mihălcescu, după cum el însuși mărturisește, era profund decepționat de faptul că Harnack nu cunoștea deloc și nu vorbea nimic de Ortodoxie. Mihălcescu, în acest sens, afirmă: „Îmi amintesc perfect lupta dârză pe care o ducea Harnack împotriva catolicismului român, în timp ce Biserica mea, Biserica Ortodoxă, nu avusese cinstea să fie pomenită decât câteodată, într-un semestru întreg, cu toată erudiția imensă a profesorului. La rândul său, Kaftan a amintit doar numele bisericii ortodoxe, fără să spună un cuvânt despre învățătura sa”⁹. Această constatare l-a impulsionat și s-a hotărât să scrie o carte, despre teologia simbolică, în care arată „(...) nu atât ce este Biserica Ortodoxă, ci, mai degrabă, cum vede ea și cum judecă confesiunile apusene”¹⁰. Această lucrare a fost transpusă în anul 1932 și în versiune franceză, fiind considerată una din puținele cărți de rară valoare în literatura teologică românească. În ea sunt concentrate marile calități de scriitor ale dascălului.

În timp ce era la studii, viitorul mitropolit a luat în apus credința ortodoxă și spiritualitatea, pe care le-a făcut cunoscute acolo și a luat metoda și limba, pe care, întorcându-se în țară, le-a folosit pentru punerea în circulație a învățaturii ortodoxe prin cărțile de dogmatică, catehismele și manualele pe care le-a scris.

⁶ Nichifor Crainic, *Irineu Mihălcescu*, în *Studii Teologice*, an VII, nr. 1, București, 1938-1939, p. 9.

⁷ Vezi, Mircea Păcurariu, *Dicționarul Teologilor Români*, București, 1996, p. 268-269.

⁸ Cezar Țăbârnea, *Istoria creștinismului (MXXXV): Irineu Mihălcescu, mitropolitul Moldovei (1939-1947) în Lumina*, din 4 August 2008.

⁹ Ioan Mihălcescu, *Compendiu de Teologie simbolică*, București, 1902, în prefață.

¹⁰ *Ibidem*.

Își ia doctoratul în filosofie în data de 13 iunie 1903, la Facultatea de Teologie și Filosofie din Leipzig, cu teza „Darlegung und Kritik der Religionsphilosophie Sabatiers”, sub conducerea profesorului M. Heinze¹¹. Această lucrare analizează problemele spirituale de la început de secol și a fost tipărită în colecția „Berner Studien zur Philosophie und ihrer Geschichte”. Teza sa de doctorat atacă o serie de probleme teologice de pe pozițiile ortodoxiei, în comparație cu gândirea protestantă germană. Prin această valoroasă lucrare, Biserica Ortodoxă Română își descoperă vocația teologică pe care Ioan Irineu Mihălcescu o va afirma timp de peste patru decenii pe plan european și mondial. Lucrarea aceasta i-a fost tipărită la Berna, (Elveția) având o temă de mare răsunet în actualitatea filosofică a vremii, ea fiind apreciată în epocă și de protestanții din România.

Cu biserica luterană din București, profesorul Mihălcescu a avut toată viața legături prietenești, fapt ce i-a permis afirmarea teologiei ortodoxe în Occident, după cum afirma într-una din operele sale: „Biserica Ortodoxă este adevărata Biserică, pentru că ea singură, a păstrat într-adevăr fără schimbare tot ce provine de la Mântuitorul și de la Sfinții Apostoli și în forma în care s-a stabilit de către Sfinții Părinți și de Sinoadele Ecumenice. Ea n-a schimbat nimic, n-a adăugat nimic nou la ceea ce a ținut și a învățat Biserica Ecumenică din cele dintâi opt secole ale existenței ei, veacuri care formează epoca clasică a Creștinismului. Învățătura ei dogmatică, morală și cultul sunt același care au fost profesate și practicate în timpul primelor opt secole (...)”¹².

De-a lungul timpului, acesta a fost invitat să țină conferințe despre credința creștin-ortodoxă la diferite universități din lumea occidentală, apărute în reviste de largă circulație.

Faima câștigată în Occident, ca și cunoștințele de religie comparată l-au impus ca pe unul dintre cei mai faimoși teologi ai timpului. Întors în țară, teologul Ioan Mihălcescu a participat la concursul pentru ocuparea unui post la Facultatea de Teologie din București, pe care l-a și obținut, ascensiunea sa didactică fiind rapidă. Acesta s-a impus în fața celor trei contra-candidați prin lucrarea de abilitare „Raportul dintre Religione și Morală”, fiind numit, în iunie 1904, profesor agregat de Teologie Dogmatică și Simbolică, apoi profesor titular la Catedra de Teologie Dogmatică și Simbolică a Facultății de Teologie

¹¹ Ion Vicovan, *Ioan Irineu Mihălcescu, Apostol al teologiei românești*, Ed. Trinitas, Iași, 2004, p. 26.

¹² Irineu Mihălcescu, *Teologia luptătoare*, ediția a II-a, Ed. Episcopiei Romanului și Hușilor, 1994, p. 223.

din București, în luna martie 1908, unde a predat până la alegerea sa în scaunul mitropolitan al Moldovei.

Încă de la începutul activității didactice a observat că programul studiilor de la Facultatea de Teologie din București era incomplet, pentru că lipsea catedra care să explice ființa și originea religiei și cea care să urmărească istoria religiilor lumii. Studiile viitorilor preoți erau în urma evoluției științei vremii, dar și a tendințelor ecumenice mondiale. De aceea, cursul ținut de noul profesor de teologie dogmatică și simbolică a fost unul de apologetică, istoria religiilor și dogmatică. Pentru completarea minusurilor învățământului teologic superior, Ioan Mihălcescu, a conceput o introducere generală la manualul de dogmatică și a predat în anul al III-lea, cursuri de apologetică sau teologia fundamentală. Așadar Apologetica sau Teologia fundamentală a fost o disciplină creată la Facultatea de Teologie din București de către profesorul Mihălcescu. Tânărul profesor de teologie și dogmatică a introdus încă de la început câteva capitole esențiale: cunoștințe despre ființa și originea religiei și a spiritului religios, elemente de cosmogonie, istoria religiilor lumii ș.a.m.d. Toate aceste „inovații” vor fi sintetizate în manualul tipărit în anul 1906, „Curs de Istoria religiunilor și Teologie Fundamentală”¹³.

Creând disciplina apologetică¹⁴ la Facultatea de Teologie, Ioan Mihălcescu era pus în primul rând în situația de a sistematiza didactic un imens material, pe care știința europeană i-l punea la îndemână. Orientat perfect asupra materialului, prin studiile făcute la Berlin și Leipzig, el s-a achitat în chip magistral de această sarcină, dovedindu-se după regretatul Vasile Găină de la Facultatea de Teologie din Cernăuți, singurul dascăl român de seamă în ramura apologetică¹⁵. În cadrul acestei discipline a specialității sale a definitivat un curs și a publicat numeroase articole. Urmașul său la catedră le apreciază și le enumeră astfel: „Cinstirea Sfintilor”, „Rezumatul cursului său” (litografiat prima oară de preotul C. Provian și a doua oară de pr. Gh. Tilea), „Dogma soteriologica” și cursul nepublicat¹⁶.

Atmosfera de la cursurile sale era una de sărbătoare, după cum reiese din mărturiile ale foștilor studenți. În sălile de curs în care conferenția el, veneau studenți și de la alte facultăți, atrași de frumusețea și calitatea prelegerilor. Nichifor Crainic, în memoriile sale mărturisea: „am urmărit în anii de studenție toate cursurile de faimă ale Universității și am constatat cu mândrie că nu e unul care să se asemene cu frumusețea acestuia, care se preda la facultatea

¹³ Ion Vicovan, *op. cit.*, p. 62.

¹⁴ Apologetica creștină este ramura științei teologice care se ocupă cu respingerea atacurilor venite împotriva credinței de la necredincioși.

¹⁵ Nichifor Crainic, *op. cit.*, p. 9.

¹⁶ N. Chitescu și D. Radu, *Catedra de Dogmatică, Teologie fundamentală și Istoria religiilor*, în *Studii teologice*, an XXXIII, nr. 7-10, 1981, p. 551.

noastră. Entuziasmat, îmi aduceam prietenii de la celelalte facultăți ca să-l asculte. Era o sărbătoare¹⁷.

Irineu Mihălcescu a fost un remarcabil profesor, pregătind timp de 35 de ani mai multe generații de teologi. Studenții săi, fără deosebire, i-au remarcat harul pedagogic, magistrul¹⁸ avea o memorie de-a dreptul fenomenală, fapt ce-i permitea să întărească formule dogmatice cu citate biblice din textele originale timp de câteva ore. O altă față a vocației sale pedagogice, se referă la acordarea unor burse pentru tinerii teologi, trimiși să studieze în străinătate. Pe Virgil Godeanu l-a trimis în Franța să studieze opera lui Blondel, pe Lăncrănjan să studieze tomismul și filosofia medievală. Însuși profesorul Mihălcescu mărturisea că era foarte atașat de catedră și de studenții săi, după cum reiese dintr-un discurs cu prilejul sărbătoririi a 60 de ani de viață: „Grija mea principală a fost mai ales ca studenții să simtă căldura iubirii mele. Sunt încredințat că la judecata viitoare se va ține seama mai mult de dragostea pe care am avut-o pentru cei pe care i-am învățat, de dragostea pe care le-am infiltrat-o în suflet, decât de cunoștințele pe care le-am dat¹⁹”.

Spiritul său novator în toate ramurile teologice nu l-au împiedicat să rămână același tradiționist convins atașat valorilor multimilenare ale Ortodoxiei. Ioan Mihălcescu a participat la întruniri cu caracter ecumenist peste hotare: „Congresul Alianței Universale pentru înfrățirea popoarelor prin Biserică”, Praga (1928); conferințe în străinătate, prin care a făcut cunoscută Ortodoxia în cercurile catolice și protestante din Apus²⁰. El rămâne în istoria Bisericii noastre ca unul dintre cei mai mari profesori de teologie, după cum afirma ucenicul său, profesorul Nicolae Chițescu: „s-a înălțat ca vulturul mai presus de nevoile propriei catedre și specialități, îmbrăcând într-o dragoste de apostol al Teologiei românești toate ramurile și toate disciplinele”. „Erudiția sa, care-i îngăduia să țină cursuri cu zeci și sute de mărturii biblice, câteodată două și trei ore în șir, fără notițe, era transfigurată de smerenia sa adâncă și de bunătatea sa proverbială, care iradia din toate legăturile lui cu studenții și cu foștii lui studenți, pe care-i urmărea cu dragoste, îi încuraja și-i ajuta după absolvirea facultății²¹”.

În paralel cu activitatea didactică, a îndeplinit și funcții administrative, ca primul decan al Facultății de Teologie din Chișinău (1926-1927), apoi ca decan al Facultății de Teologie din București (1927-1929 și 1933-1936), perioadă în care a scris cca. 600 de studii, manuale, traduceri, recenzii (17.500 pagini

¹⁷ Nichifor Crainic, *Zile albe, zile negre*, Ed. Gândirea, 1991, p. 390.

¹⁸ Idem, *Irineu Mihălcescu*, în *Studii teologice*, nr. 1, 1938-1939, p. 10.

¹⁹ Nicolae Chițescu, *op. cit.*, p.189.

²⁰ Mircea Păcurariu, *op. cit.*, p. 268-269.

²¹ Nicolae Chițescu, *op. cit.*, p.187.

tipărite și care, împreună cu manuscrisele rămase, între care și cel al cursului său de teologie dogmatică și simbolică, însumează un total de 150.000 de pagini). În mare, opera sa se împarte în: lucrări de apologetică, de istorie a religiilor, dogmatică, simbolică, traduceri, manuale²².

Profesorul Ioan Mihălcescu este considerat un deschizător de drumuri nu numai în teologie, dar și primul cercetător român în domeniul istoriei religiilor, elogiât de tânărul, pe atunci, Mircea Eliade. L-au atras religia popoarelor vechi, starea filosofică a grecilor și a românilor, morala și cultul evreilor, credința mahomedanilor. Sinteza tuturor aprofundărilor sale o va constitui lucrarea „Istoria religiilor lumii”, apărută în anul 1946 la București. Tratatul, realizat mai mult ca o istorie a culturii umane, cuprinde 458 de pagini care au fost foarte apreciate de lumea din afara mediului teologic instituțional, ca unele care deschid perspective noi asupra dialogului dintre religie și cultură.

O altă latură, nu mai puțin prețioasă, a activității sale de apologet e traducerea în românește a monumentelor literare, acesta realizând traduceri valoroase, nu doar din scripturile creștine, ci și din cultura indiană²³, precum: „Legile lui Manu sau instituțiunile civile și religioase ale Indiei” sau „Bhagavadgita”, poemă indiană. Traducerile, făcute după versiuni germane și franceze, sunt însoțite de introduceri lămuritoare. Stilul său, atât în traduceri, cât și în lucrările originale este remarcabil. Transpunerea în românește a unora dintre capodoperele religioase ale antichității i-a adus și un binemeritat renume printre orientaliști²⁴. Traducerile din operele Sfinților Părinți pe care le-a efectuat sau le-a încurajat, precum și activitatea sa ecumenistă, întregesc în chip fericit imaginea personalității celui ce a rămas „un titan al teologiei ortodoxe românești, înălțat prin munca și nemuritor prin opera lăsată!”²⁵.

Pentru Ioan Mihălcescu compunerea unei cărți de știință e totdeauna și un act artistic în măsura necesară, îmbogățindu-și fraza științifică cu o foarte agreabilă strălucire literară²⁶. Această operă a lui Ioan Mihălcescu constituie un fapt ce depășește marginile teologice propriu-zise și se rânduiește între cuceririle cele mai însemnate, ce vin să îmbogățească patrimoniul cultural al limbii românești. Același gust artistic, de marcă academică, ce prezidează redactarea cărților și a cursurilor, l-a determinat să abordeze domeniul literar propriu zis, și să dea pe românește, o serie de povestiri cu conținut edificator și de opere moderne, în care gândirea științifică se împletește cu entuziasmul

²² Vezi, Emilian Vasilescu, *Bibliografia P. S. Arhiereu Irineu Mihălcescu Craioveanu*, în *Studii teologice*, an. VII, 1938-1939, p. 245-325.

²³ Marin Constantin, *Isihasm în mănăstirile spațiului mioritic românesc*, Iași, 2009, p. 84.

²⁴ Emilian Vasilescu, *Orientalistica română*, în *Ortodoxia*, an VIII, nr. 4, 1956, p. 327.

²⁵ N. C. Buzescu, *Profesorul de Teologie și Mitropolitul Ioan-Irineu Mihălcescu. O sută de ani de la nașterea sa*, în *Biserica Ortodoxă Română*, an XCIII, nr. 1-2, 1975, p. 119.

²⁶ Nichifor Crainic, *Irineu Mihălcescu*, în *Studii teologice*, anul VII, 1938-1939, p. 13-14.

religios în apărarea și afirmarea adevărului creștin. Ioan Mihălcescu este un model de reînălțare a scrisului către nivelul de frumusețe incomparabilă al marii tradiții răsăritene, în concepția căreia frumosul a fost veștmântul indispensabil al adevărului²⁷.

Ioan Mihălcescu, la 49 de ani, profesorul titular de la catedra de teologie și-a ales pentru a doua oară un alt drum în viață. În anul 1923, a fost hirotonit de către mitropolitul-primat Miron Cristea ca preot pentru Biserica Amzei din București. Trăind în mijlocul enoriașilor săi, în casa parohială din curtea bisericii Amzei, preotul Ioan Mihălcescu, împreună cu familia sa, a fost prezent în viața parohiei printr-o pastorație care a încercat să surprindă toate aspectele existenței. Pe lângă predicile ținute în biserică, s-a preocupat de catehizarea credincioșilor, a inițiat publicarea revistei „Curierul parohial al Bisericii Amzei”, unde a publicat o serie de articole având conținut educativ religios-moral, cum ar fi: „Către enoriași”, „Cum poate ajunge cineva bun creștin”, „Să ne schimbăm obiceiul”, „Istorieare pentru înțelegerea rugăciunii «Tatăl Nostru»”, „Crăciunul românesc”²⁸. Părintele Ioan Mihălcescu este mândria și nobila satisfacție a bisericii fiind printre tinerii însetați de nemărginitele orizonturi culturale.

După 13 ani de preoție, în anul 1936, preotul Ioan Mihălcescu a rămas văduv, în urma decesului soției sale, Anastasia Basilica, și astfel s-a închinoviat în același an la Mănăstirea Sinaia, sub numele de Irineu, fiind apoi ridicat la rangul de arhimandrit. Numele monahal, Irineu, în traducere liberă omul păcii, al luminii, al bucuriei, reprezintă parcă însăși definiția temperamentului lui Ioan Mihălcescu, e un om iubit chiar atunci când se constituie în adversar. Modest peste măsură, într-o societate neașezată, în care trâmbița orgoliului personal, el este nepretențios în spiritul profund al Evangheliei. Tocmai din această pricină, în viața publică n-a jucat rolul pe care i l-ar fi atribuit cu prisosință covârșitoarea-i activitate de apostol al științei teologice românești. Tot în anul 1936, în timpul patriarhului Miron Cristea, Ioan Mihălcescu a fost ales arhieru-vicar al Arhiepiscopiei Bucureștilor, hirotonit pe 17 octombrie cu titlul de „Târgovișteanul”, fiind ales să conducă secția culturală a Consiliului Arhiepiscopal.

În această calitate, a fost desemnat de Sfântul Sinod al Bisericii Ortodoxe Române ca locțiitor de episcop al Râmnicului-Noul Severin, cu titulatura de „Craioveanul” (1 noiembrie 1938-1 noiembrie 1939) și apoi ca locțiitor de mitropolit al Olteniei.

²⁷ *Ibidem*, p. 13.

²⁸ Vezi, Bogdan Racu, *Mitropolitul Irineu Mihălcescu, un mare educator și iubitor de viață liturgică*, în *Biografii luminoase*, din 05.04.2008.

Irineu Mihălcescu Craioveanul este numit, prin decret regal, mitropolit al Moldovei și Sucevei pe 29 noiembrie 1939, pentru ca, la 17 decembrie 1939 să fie înscăunat în Catedrala Mitropolitană din Iași. A acceptat arhieria în urma insistențelor unor membri ai Sfântului Sinod, și aceasta după ce a ieșit la pensie din învățământ. În cei aproximativ opt ani cât a păstorit în acest istoric scaun, mitropolitul a avut de întâmpinat multe greutăți, generate de război, secetă și începutul infiltrării comunismului în România. Din cauza acestor probleme, a apelat la preotul Ioan Marina pentru a-i deveni vicar, acesta fiind renumit și recunoscut de mitropolitul Moldovei ca un foarte bun gospodar și priceput în domeniul practic²⁹. A păstorit la Iași până la 16 august 1947, când s-a retras din scaun³⁰.

Încă de la venirea sa la Iași, ierarhul a căutat, prin vizitele canonice pe care le-a făcut în eparhie, să se familiarizeze cât mai bine și cât mai repede cu oamenii și problemele lor. Ca unul care a fost preot de parohie în București, a îndrumat clericii pentru o bună gospodărire și întreținere a lăcașului de cult. Pentru cunoașterea și îndrumarea vieții mănăstirești din eparhie, mitropolitul Irineu Mihălcescu a făcut vizite pastorale la mănăstirile din Moldova, pentru a da un impuls nou de viață duhovnicească, astfel încât credincioșii să găsească, în acele vremuri de restriște, un sprijin în așezămintele monahale. A continuat vizitele canonice chiar și în condițiile grele care s-au abătut peste eparhie în timpul războiului, urmărind întărirea sentimentului religios, ca principal mijloc de apărare a ortodoxiei împotriva rătăcirilor sectare. Condițiile de mediu și căile de acces nu i-au fost opreliști, chiriarul cercetând, în mod egal, și parohiile de la orașe și în cele din sate, vizitând astfel și parohiile cele mai îndepărtate, care nu mai fuseseră vizitate de mai bine de 30 de ani.

Din punct de vedere administrativ, mitropolitul Irineu Mihălcescu a găsit o eparhie bine organizată. El a continuat această bună orânduire, pe care o lăsase Nicodim Munteanu când a trecut în scaunul patriarhal. Pentru o viață bisericească armonioasă, bazată pe disciplină și buna cunoaștere a îndatoririlor personale, mitropolitul a luat o serie de decizii cu privire la preoți, astfel încât aceștia nu puteau exercita îndeletniciri nepotrivite cu misiunea și demnitatea lor preoțească.

Activitatea filantropică a mitropolitului Irineu Mihălcescu s-a manifestat prin grija pentru cei săraci, bolnavi, copii, bătrâni, refugiați. Încă din decembrie 1939, a dispus trimiterea la parohiile din oraș a unor cutii de chetă, în scopul străngerii de fonduri pentru ajutorarea săracilor de sărbătoarea Nașterii Domnului. Mănăstirilor din eparhie le adresa îndemnul să lucreze în atelierelor

²⁹ Cezar Țăbârnă, *op. cit.*, p. 4.

³⁰ Ion Vicovan, *op. cit.*, p. 78.

de industrie casnică, lingerie, ciorapi și flanele călduroase pentru cei concentrați.

Ca mitropolit al Moldovei și Sucevei, a păstorit în împrejurările grele cauzate de al doilea război mondial, teatrul operațiunilor de război ajungând și pe teritoriul eparhiei sale. În vara anului 1940, eparhia sa, precum și întreaga țară, a trecut prin momente dureroase. Prin notele ultimative din 26 și 27 iunie, România a fost nevoită să cedeze Rusiei teritoriile Basarabiei și Bucovinei de Nord. În aceste împrejurări, mitropolitul Irineu Mihălcescu s-a confruntat cu o situație pastorală nouă, într-un cadru politic foarte instabil. A cultivat raporturile cu autoritățile întreținute de înaintași și s-a ostenit pentru o bună colaborare între biserică și stat. Pastorația ostașilor a ocupat un loc prioritar în programul misionar-pastoral al mitropolitului Irineu Mihălcescu. Pe lângă implicarea bisericii în cursurile de apărare pasivă și pregătirea premilitară, organizată la nivel local, mitropolitul a fost preocupat de starea moral-religioasă a ostașilor români³¹.

După pierderile teritoriale suferite de România în vara anului 1940, eparhia Moldovei și Sucevei s-a confruntat cu o situație nouă, refugiații. Problemele care s-au ivit priveau plasarea preoților basarabeni refugiați și ajutorarea celor care-și părăsiseră toate bunurile materiale sub ocupație străină. A dispus plasarea a circa 100 de preoți basarabeni în cuprinsul Arhiepiscopiei Iașilor, unde urmau să slujească împreună cu parohii locali. Între alte măsuri importante care vizau refugiații, mitropolitul a hotărât ca preoții basarabeni refugiați să slujească cu preoții locali în sobor și să vorbească poporului.

Rolul Bisericii pe front a fost unul complex. El nu s-a rezumat numai la asistența religioasă propriu-zisă, prin oficierea slujbelor, predici pentru ridicarea moralului trupelor și conștientizarea ostașilor că războiul pe care îl poartă este unul sfânt, pentru reîntregirea țării și biruința crucii, preoții fiind alături de cei ce luptau chiar până în linia întâi. Dărilor de seamă ale preoților confesori arată contribuția pe care au adus-o pentru înfăptuirea idealului național și creștin.

O activitate deosebită a desfășurat mitropolitul Irineu Mihălcescu în calitate de organizator și coordonator al pastorației răniților. Primii răniți aduși de pe front au primit îngrijiri în spitalele orașelor din Mitropolia Moldovei și Bucovinei, unde au fost îngrijiți de maicile infirmiere din eparhie și au fost cercetați de către echipele de preoți alcătuite de Secția Culturală. Mitropolitul a rânduit în fiecare spital din Iași câte un preot confesor, iar în perioada 20 decembrie 1942-7 februarie 1943, în fiecare duminică după-amiaza, a organizat „șezători” pentru răniții din spitalele militare, care au constat în conferințe însoțite de producții muzicale și artistice.

³¹ *Ibidem*, p. 81.

În toamna lui 1941, s-a înființat postul de radio „Moldova“. În cuvântul ținut după oficierea slujbei de sfințire a radioului, chiriarhul a arătat importanța aceluia moment pentru cultura și viața duhovnicească a credincioșilor din eparhia Moldovei și a tuturor ascultătorilor noului post de radio pe care-l vedea ca „o nouă biruință a sufletului românesc colectiv“³². Orașului Iași, vechi centru cultural, i se dădea un nou mijloc de lucru pentru luminarea populației prin cultură și credință, după cum remarca mitropolitul: „De aici, din cuibul cronicarilor înțelepți, al mitropoliților cărturari, al patrioților luminați și al atâtor luceferi ai științei și ai literelor, se va răspândi de acum înainte, de-a lungul veacurilor, cu prisos și belșug, lumina și căldura culturii creștine“. Mai spunea mitropolitul Mihălcescu: „Cuvântul învățăturii mântuitoare, rostit în fața microfonului este, pentru Biserică, o ușă deschisă spre inima ascultătorilor și orice creștere de mijloace și posibilități de difuzare a cuvântului lui Dumnezeu, păstrat de ea cu scumpătate și propovăduit cu entuziasm, este privit și prețuit ca un dar venit de sus, de la Atoatefăcătorul, pentru desăvârșita pace și fericire a neamului românesc și a întregii lumi creștine“³³. În fiecare duminică se transmitea slujba Sfintei Liturghii de la Catedrala Mitropolitană, urmată apoi de cronica vieții religioase, ținută de un preot desemnat din timp, mitropolitul Irineu îngrijindu-se de bunul mers al acestei inițiative și de calitatea ei. În timpul păstoririi lui, au avut loc serbările prilejuite de împlinirea a 300 de ani de la Sinodul de la Iași.

Cum era de așteptat, și Facultatea de Teologie din Iași s-a bucurat de atenta îndrumare a mitropolitului. Astfel, el a căutat ca profesorii instituției să fie antrenați în viața cultural-religioasă a eparhiei, invitând o parte dintre ei să participe la conferințele religioase din Postul Mare sau implicându-i în alte activități cu un caracter misionar-pastoral.

Preocupat de îmbunătățirea procesului de învățământ în instituțiile unde erau formați viitorii preoți, mitropolitul Irineu s-a implicat în atenta supraveghere a activităților desfășurate de Seminarul Teologic „Veniamin Costachi” din Iași, mai ales că incinta acestuia se afla în imediata apropiere a reședinței chiriarhale. Mitropolitul a achitat taxele unor bursieri pe care părinții nu-i mai puteau întreține la școală³⁴. Pentru a crește nivelul intelectual al absolvenților, a cerut parohilor să recomande pe cei mai buni elevi pentru admitere.

Prin instruirea preoților și a viitorilor slujitori, mitropolitul Irineu a urmărit realizarea unei pastorații eficiente în contextul politic și social al timpului. Doar prin credință și cultură masele puteau fi ridicate din ignoranță și

³² *Ibidem*, p. 82.

³³ Bogdan Racu, *op. cit.*, p. 5.

³⁴ Ion Vicovan, *op. cit.*, p. 84.

conștientizate de statura lor de persoane în Biserica lui Hristos.

Mitropolitul Irineu Mihălcescu nu s-a îngrijit numai de soarta învățământului religios din școlile teologice, ci a avut în vedere și întărirea credinței tuturor celor ce se aflau pe băncile școlii. Încă din perioada profesoratului, a alcătuit manuale de religie pentru învățământul primar, licee teoretice, școli normale, licee comerciale de băieți și fete, licee industriale de băieți și fete, precum și lucrări de lectură ajutătoare, care urmăreau educația morală și cultivarea duhului apologetic. În calitate de mitropolit, a vizitat diferitele instituții de învățământ cu prilejul unor manifestări importante în cadrul acestora, sau a trimis unor școli cu potențial financiar redus broșuri pentru a fi împărțite ca premii elevilor.

Între activitățile cu un caracter cultural-misionar inițiate și organizate de mitropolitul Irineu Mihălcescu, trebuie amintite conferințele religioase din Postul Mare, ținute în aula Universității Mihail Kogălniceanu ori în încăperea ateneului „Sfântul Haralambie”, din Iași, în după-amiezile duminicilor din Postul Mare, începând cu duminica Ortodoxiei. După cum a arătat în cuvântul ținut la deschidere, scopul urmărit de mitropolit era: „Cu aceste conferințe nădăjduim să contribuim la învierea vieții duhovnicești, precum și la adâncirea înțelesului a timpului orânduit ca Post Mare”³⁵.

La 16 august 1947, bătrân și bolnav, mitropolitul Irineu s-a retras din scaun, plecând la mănăstirea Agapia, unde a trecut la cele veșnice, în data de 5 aprilie 1948, după mărturia documentelor păstrate la arhiva Centrului Eparhial Iași și după inscripția de pe piatra de mormânt. Unii dintre apropiații săi au afirmat în diferite studii că moartea mitropolitului Irineu Mihălcescu a avut loc la 3 aprilie 1948, această dată fiind preluată de anumite lucrări care vorbesc despre viața marelui ierarh. Marele teolog, Irineu Mihălcescu a fost înmormântat în cimitirul mănăstirii Agapia.

Teologul Ioan Mihălcescu a publicat valoroase studii de Dogmatică, Apologetică, Istoria religiilor, traduceri din limbile clasice fiind considerat cel mai mare teolog român al vremii sale. Intrarea Înalt Prea Sfințitului Irineu (Ioan Mihălcescu), împreună cu vasta-i operă științifică fără pereche, în teologia românească leagă din nou firul tradiției răsăritene, pentru care nestimatele mitrei chiriarhale nu erau decât simbolurile văzute ale mărgăritarelor științei și înțelepciunii sacre.

³⁵ Bogdan Racu, *op. cit.*, p. 6.

Quelques considérations sur la vie et l'œuvre de Ioan Irineu Mihălcescu

Résumé

Irineu Mihălcescu, personnalité éminente de la théologie orthodoxe roumaine, est né le 24 avril 1874 dans le village de montagne Valea Viei, la commune Pătârlagele, le département de Buzău. Après avoir étudié à l'école du village, l'élève Ioan Mihălcescu suit deux années au gymnase de Buzău. Pendant les années 1889-1891 il fréquente les cours au Séminaire Théologique "L'Evêque Chesarie" de Buzău, où son intelligence extraordinaire étonne les professeurs. Son père, prêtre à Valea Viei, a décidé d'envoyer son fils au Séminaire Central de Bucarest, où il a étudié dans la période 1891-1895.

Ioan Mihălcescu a continué sa formation à l'Institut Théologique de Bucarest (1895-1899) et, en tant qu'étudiant, il a réussi à s'imposer devant l'élite culturelle de la capitale avec l'ouvrage *"L'Histoire de l'Eglise Roumaine de 1800 à 1850 et de la littérature théologique de cette époque"*, couronné du prix de l'Université de Bucarest. L'étudiant Ioan Mihălcescu a fini ses études théologiques avec un ouvrage de diplôme qui l'a rendu célèbre dès cette époque-là et qui sera le reflet de la personnalité future du jeune théologien: *"Le Troisième Concile Oecuménique de Ephèse (431)"*. Entre 1901-1903, Ioan Mihălcescu suit des cours de spécialisation à Berlin et à Leipzig, où il obtient son doctorat en philosophie à la Faculté de Théologie et de Philosophie de Leipzig, avec l'ouvrage *"Darlegung und Kritik der Religionsphilosophie Sabatiers"*.

Revenu dans son pays, il a été professeur à l'Institut de Théologie de Bucarest, où il a enseigné jusqu'à son election comme Métropolitaine de Moldavie. En même temps avec son activité didactique, il a eu des postes administratifs aussi, comme doyen de l'Institut de Théologie de Chișinău, ensuite comme doyen de l'Institut de Théologie de Bucarest; pendant cette période, il a écrit à peu près 600 études, manuels, traductions, études critiques (17.500 pages imprimées et plus de 150.000 pages de manuscrit). Le professeur Mihălcescu est le premier chercheur roumain dans le domaine de l'histoire des religions.

Ioan Mihălcescu a été ordonné prêtre pour l'Eglise Amzei de Bucarest à 49 ans. En novembre 1938 il a été nommé, par le Saint Synode de l'Eglise Orthodoxe Roumaine, suppléant d'évêque de Râmnic-le Nouveau Severin, avec le titre de "Craioveanul", et ensuite suppléant du Métropolitaine d'Oltenia.

Le 29 novembre 1939, Irineu Mihălcescu est nommé Métropolitaine de Moldova et Suceava. Il a travaillé à Iași jusqu'au 16 août 1947, quand il a pris la retraite de sa fonction. Retiré au monastère d'Agapia, le Métropolitaine Irineu, qui sera surnommé "le professeur de la théologie roumaine" ou "le théologien martyr" est décédé le 5 avril 1948.